

Rus ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi Aleksandr Soljenitsinin belə bir məşhur kəlamı vardır: "Sənətin bir zaman pozulacağından, şəklini itirəcəyindən və ölçəyindən xəbər verənlər hamısı səhv etmişdir. Ölənlərlik, sənət isə əbədidir..." Həqiqətən, bu belədir. Prof. Nizami Tağısoy da "Qaraqalpaq ədəbiyyatı" dərslisinin "Giriş"ində yazdığı epigrafdə deyildiyi kimi "Deyənlər və yazılan söz heç zaman ölmür".

Nizami Məmmədov-Tağısoy kimdir? O, yalnız rus ədəbiyyatının gözəl bilicisi və araşdırıcısı deyildir. O, həm də türkoloq, ədəbiyyatşünas-tənqidçi, şair-tərcüməçidir. Prof. N.Tağısoy qaqauz, qazax, qaraqalpaq, qırğız, özbək və s. türk xalqları ilə bağlı çoxsaylı məqalələrin müəllifi olmaqla yanaşı, "XX əsr rus poeziyası Azərbaycan tərcümələrində" (1992), "Qazax ədəbiyyatı" (1993), "Səməd Vurğun dramaturgiyası rus dilində" (1999), "Poetik tərcümə" (2001), "Nəsrin axarı: Zaman və məkan konteksti" (2008), "Etnos və epos: keçmişdən bugünə" (2010), "Meyxanənin poetikası" (2011) və s. kitabların müəllifidir. O, "Qaraqalpaq xalq nağılları" (2006), "Koblandı-batır" kimi xalq qəhrəmanlıq dastanlarını Azərbaycan dilinə tərcümə etmiş, ilk dəfə şerikli "İzahlı tərcüməşünaslıq terminləri lüğəti" (2010) kitabını nəşr etdirmiş ədəbiyyatşünas tərcüməçidir. Prof. N.Tağısoy həm də ədəbi əlaqələrin öyrənilməsinə öz töhfəsini verən araşdırıcılardan biridir. O, rus, Azərbaycan, qaraqalpaq, tatar ədəbiyyatşünaslığın müasir problemlərinin öyrənilməsinə həsr olunmuş çoxsaylı məqalələrin müəllifidir.

Nizami Tağısoy yalnız yazılı ədəbiyyatı araşdıran bir mütəxəssis deyildir, o həm də 25 ildən artıqdır ki, folklor nümunələrinin toplanıb nəşr olunması üzərində yorulmadan çalışır.

Prof. N.Tağısoyun 2015-ci ildə nəşr etdirdiyi "Qaraqalpaq ədəbiyyatı" dərsliyi qaraqalpaq ədəbiyyatının folklor dönməindən başlayaraq, bu günümüzə qədərki mərhələləri, inkişaf istiqamətləri, mövzu və problem xüsusiyyətləri, janrların özünəməxsusluğu, bu ədəbiyyatın ayrı-ayrı görkəmli nümayəndələrinin yaradıcılığını və s. öyrənmək baxımından diqqəti cəlb edir.

Prof. N.Tağısoy "Qaraqalpaqstan və qaraqalpaqlar haqqında ümumi məlumat" adlı I məqalədə Özbəkistan ərazisində müstəqil dövlət olan Qaraqalpaqstanın coğrafi ərazi və tarixi vəziyyəti, Buxara əmirliyi, Xarəzm və Urgənc xanlığında yaşayan qaraqalpaqlar, qaraqalpaqların qədim saklar, sarmatlar, massagətlər, hunlar, qıpçaqlar və s. tayfalarla mədəni mənəvi əlaqələri, onların mənşəyi, "Qaraqalpaq etnonimi" və s. haqqında ətraflı məlumat verir. Müəllif qaraqalpaqların mənşəyi ilə bağlı tədqiqatlara əsaslanaraq belə bir nəticəyə gəlir ki, qaraqalpaqların etnogenezisinin formalaşmasında oğuz-peçeneq qəbilələri ilə yanaşı, həm də qıpçaqlar və noğaylar mühüm rol oynamışdır. Müəllif bildirir ki, türk qəbilələrinin etnogenezi daim alimlərin maraq dairəsində olsa da, indiyə qədər tarixi-etnoqrafik ədəbiyyatda qaraqalpaqların, qarapapaqların, xəzərlərin və qaqauzların vahid tarixi birlik altında birleşməsi ilə bağlı vahid bir nəzər-nöq-təsi yoxdur. Etnoqraf V. Moşkov, akad. Derjavin belə hesab edirlər ki, qara klobuklar (qaraqalpaqlar, qarapapaqlar) uzun müddət ərzində Rusiya sərhədlərinin gözetçi (qaravolçu) hissəsini təşkil etmiş, bu ərazilərdə yaşamış, sonra xristianlığı qəbul etmiş və ukraynalılarla qaynayıb qarışmışlar. Qaraqalpaqlar türk qəbilələrindən biri olmaqla, əvvəllər qara qouyun dərisindən papaq geyinirdilər (türk dilində "papaq" və "qalpaq" eyni

TÜRKÜ TÜRKƏ TANITDIRAN KİTAB

sözü ifadə etməkdədir - müəllif). Ona görə "qarapapaq" "qaraqalpaq" etnonimləri bir-birinin sinonimidir.

Q.Minorski, F.Kırzioğlu, Z.Bünyardovun fikrincə, qaraqalpaqlar həm də qıpçaq kökünə malikdirlər. Qaraqalpaqlar, əsasən Qaraqalpaqstanda, qarapapaqlar isə Qərbi Azərbaycan və Cənubi Gürcüstanda "Qazayaqlı", "Qazaxlı", "Qıpçaq", "Tatar" adı altında yaşayış məntəqələrində yaşamaqdadırlar.

Prof. N.Tağısoy "Qaraqalpaqların dastan yaradıcılığı" məqaləsində qeyd edir ki, dastan qaraqalpaq həyatının salnaməsi rolunu oynamaqla xalq yaradıcılığının zəruri mənəvi formasını əks etdirir. Həm ayrı-ayrı jirau, baksılar, həm də kollektiv yaradıcılığa söykənərək yaradılan bu dastanlar mövcud ənənələrə istinad etməklə qəhrəmanlıq, sevgi, məhəbbət, məişət həyatının ifadəçisi kimi çıxış edir.

XI-XIV əsrlərdə bir xalq kimi formalaşma dövrünü yaşayan qaraqalpaqlar XIV-XVI əsrlərdə bir sıra epik poemalar yaratmışlar ki, onlar içərisində "Şəhriyar", "Koblan", "Yedige", "Yer Şora", "Alpamis", "Qurbanbəy", "Yer Ziuar", "Qırx qız" və s. diqqəti cəlb edir. Qaraqalpaq dastanları şifahi şəkildə bir nəsil söyləyici-dastançıdan (jirau və baksıdan) digərinə ötürülməklə ustad-şeyird münasibətlərinə söykənərək yayılmış, təbliğ edilmişdir.

Qaraqalpaq dastanları öz süjet və kompozisiya orijinallığını saxlamaqla, həm də digər xalqların dastanlarının süjet və kompozisiya, xüsusən özbək, qazax və baqqurd eposunun xüsusiyyətlərini özündə daha çox əks etdirməkdədir. Qaraqalpaq dastanlarında batır xalq maraqlarını bütün hallarda fərdi maraqlardan üstün hesab edir. Məsələn, "Qırx qız" dastanının baş qəhrəmanı deyir: "Xalq yoxsa - batır yoxdur, doğma torpaqsız batır yoxdur".

Qaraqalpaq eposunda atalar sözü və məsəllərdən də qəhrəmanların nitqini poetikləşdirmək üçün geniş istifadə olunur. Məsələn, "Qırx qız"da "kemlikke kemal, men menqe zayal" ("Ağıllıya kamal, mən-mən deyənə zaval"), "Qurbanbəy"də "Men-men bolsan kazan urar quline" ("Mən-mən desən, xəzan (boran) vurar gülünü") və s.

Məqalədə "Yer Ziuar", "Qurbanbəy", "Şəhriyar" dastanlarının toplanma, yazıya alınma tarixi, spesifik xüsusiyyətləri haqqında yetərincə məlumat verilir. Məsələn, müəllif tərəfindən qeyd edilir ki, "Şəhriyar" dastanı ilk dəfə 1939-cu ildə tanınmış qaraqalpaq yazıçısı Əhməd Şahmuradov tərəfindən Qaraqalpaqstanın Kunqrad rayonunda Kulemet juraunun dilindən qələmə alınmışdır. Əsərin baş qəhrəmanları gənc batır Şəhriyar və bacısı Anjimin təmsalında biz öz mərdliyi, sədiqliyi, ədalətliliyi ilə fərqlənən xalq qəhrəmanlarının xüsusiyyətləri ilə tanış oluruq.

Qaraqalpaq dastanlarının bir sıra xüsusiyyətlərinə nəzər salan tədqiqatçı belə bir nəticəyə gəlir ki, qaraqalpaq dastanlarının əksəriyyəti nəzmdə olmaqla yanaşı, öz ritmikliyi, qafiye quruluşu və musiqiliyi ilə seçilir. Qaraqalpaq jirauları öz milli koloriti ilə seçilən dastanları ifa edərkən yaxşı məlahətli səslə yanaşı, bəlağətli nitqə, improvizasiya və musiqi alətlərində çalmaqla istedadına malik olurlar.

Prof. N.Tağısoy "Qırx qız və onun qaraqalpaq xalqının tarixində və bədii yaddaşında yeri" adlı məqaləsində

dastanı çoxqatlı tarixi, etnoqrafik və folklor nümunəsi kimi araşdırmaya cəlb edir. Dastanın yaranma tarixi və qaraqalpaq xalqının bədii yaddaşında yeri məsələsinə toxunan müəllif poemanın struktur-kompozisiya və ideyaməzmun xüsusiyyətlərini öyrənir. "Qırx qız" dastanı ilə qırğızların "Canıl Mirzə" qəhrəmanlıq poeması arasında müqayisə aparır. Bu dastanın söyləyiciləri olan Jien jirau, Qurbanbəy Tajibəyov variantlarının özəllikləri haqqında məlumat verir. Məqalədə həmçinin eposun S.Somova və A.-Tarkovski tərcümələri geniş təhlil süzgəcindən keçirilir. Əsərin orijinalının 2 rus və Ə.Salahzadənin Azərbaycan dilinə etdiyi tərcüməsi ilə mü-

qayisəsi də məqalədə öz əksini tapır. Tədqiqatçı dastan üzərində təhlil apararkən Həsən Begimovun Qurbanbəy jiraunun söylədiyi variantla əsaslanmışı daha məqbul hesab edir.

Müəllif qeyd edir ki, "Qırx qız" dastanını müxtəlif yönərdən təhlil edən tədqiqatçılar bir qayda olaraq əsərdə yer alan dini motiv və inanc elementlərindən yan keçməyə çalışmışlar. Qaraqalpaq dastanlarının tanınmış tədqiqatçılardan olan K.M.Maksetov 1976-cı ildə nəşr etdirdiyi "Qaraqalpaq eposu" kitabında göstərir ki, qəhrəmanlar pirlərə, məsələn, "Koblan" dastanındakı kimi öz gücsüzlüklərinə görə yox, oturaqlaşmış ənənəyə görə səcdə qılırlar. Xalq qəhrəmanlarının cəsurluğu və gücü allahın və peyğəmbərlərin "hər şeyə qadir ola bildiklərini" arxada qoyur. "Qırx qız"da din insanların taleyinə heç bir təsir göstərmir. Onlar qələbəni yalnız öz ağıllarının gücünə söykənərək əldə edirlər. Üstəlik, Allah insanlarla real gerçəklikdə üz-üzə dayanarkən gücsüz olur. Prof. N.Tağısoy qeyd edir ki, dastanın onlarca yerində qəhrəmanların (Gülayım, Arıslan, Sərfinaz, Altınay və s.) pirlərə, ziyarətqahlara, ocaqlara, övliyalara, peyğəmbərlərə, Allaha müraciətinə rast gəlirik. Deməli, qəhrəmanların müqəddəslərə müraciəti K.Maksetovun dediyi kimi, cüzi olmamış, sistemli və şüurlu şəkildə əks olunmuşdur. Məsələn, Altınayın dilindən:

**Mən ağlaram bir Xudaya zar-zar,
Qış olanda boran olub yağar qar,
Bu meydana gələn bütün xalqımız,
Az da olsa söyləyəcək sözüüm var.**

Bu nümunədə tolqau tipli müraciətlər əks olunur. Tolqau janrından müxtəlif kədərli hadisələr zamanı, məsələn, xalq öz hökmdarını, el-obasını, igid oğullarını itirdiyi an istifadə edərdi. Dastanda müqəddəslərə necə böyük dəyər verilməsini "Fəryad edir Xudaya", "Allah ömür versin uzun yaşına", "Allah adını anar", "Allahın izni ilə işlər görəyim", "Allahın dostu Mə-

həmməd, öfkələndi peyğəmbər, Əzrayıl canın alınca", "Bir Allahdan tək-cə budur diləyim" və s. ifadələr təsdiq edir. Tədqiqatçı haqlı olaraq qeyd edir ki, qəhrəmanlar heç nəyə, heç kimə qul olmayıb şeytana alçalmamaqla, Haqqın, Rəbbin nəsibini axtarıb, zahirdən uzaqlaşıb batinə yaxınlaşmağı ön plana çəkirlər. Allaha, yarıdana çağırma dastanda heç də yalnız qəhrəmanların əhval-ruhiyyəsini ifadə etmək vasitəsi kimi xidmət etmir. Müəllif bildirir ki, qəhrəmanların pirlərə, övliyalara müraciət etməsini xalqı öz ətrafında sıx birləşdirmək və düşmən üzərində qələbə qazanma məqsədi kimi nəzərdən keçirməliyik.

"Qırx qız" eposunda aparıcı motiv vətənpərvərlik ideyalarıdır. Qəhrəmanlar oxucular qarşısında öz həyatını doğma vətən uğrunda mübarizəyə həsr etmiş bahadirlər kimi dayanırlar. Qaraqalpaq folklorunun araşdırıcısı Nazim Davkarayev bununla bağlı yazırdı: "Poemanın əsas ideyası onun lap əvvəlidən sonuna qədər yüksək vətənpərvərlik hisləri, vətənə sevgi hisləri ilə doludur. Bu, poemanı ölməz və xalqa daha yaxın edir. Çünki, məhz xalq öz işıqlı gələcəyi uğrunda bütün düşüncəsində əsərlər boyu yalnız bu məhəbbəti daşımışdır..."

Eposun mühüm cəhətlərindən biri olan humanizm qəhrəmanların hərəkətlərində, fəaliyyətində, onların ətrafdakılara münasibətində özünü büruzə verir. Gülayimin hər bir döyüşdən qabaq batırlara dediyi "Səbəbsiz qan tökməməli" tapşırığında biz poemanın əsas ideyasının azadlıq və ədalət uğrunda mübarizəyə həsr olunduğunu daha dərindən duyuruq.

Dastanda qadınlar, faktiki olaraq, xalq taleyini həll edirlər. Bu, Gülayimin təmsalında daha əzəmətli görünür. Qızlar əvvəl 40 nəfər olsalar da, sonda 37 nəfər qalırlar. "Biz on yeddi qalmış olsaq belə onsuz da qırx qızıq. Bu yolda canını qurban vermiş rəfiqələrimiz də bizimlədir. Onların adı təklildə yaddan çıxar, amma mənəm təklildə adım "Gülayimdir". Qoy xalq bizim adımızı hamılıqla yadda saxlasın: "Qırx qız". Müəllif bildirir ki, qaraqalpaqların digər qəhrəmanlıq dastanlarında da qadınlara aparıcı yer verilir. Qaraqalpaq klassik poeziyasının tanınmış nümayəndəsi Bərdəğ doğma xalqın əcdadı haqqında danışarkən, qadının qaraqalpaq qəbilələrindəki yerindən, rolundan söhbət açıır, xıtay Aruxanın, müytən Akşolpanın adını çəkir. Bu da qaraqalpaq cəmiyyətində qadının mühüm yer tutduğundan xəbər verir.

Müəllif tarixçi-etnoqraf N.Karazinin 1875-ci ildə Çimbay qaraqalpaqlarından yazıya aldığı "Qadın xanlığı haqqında nağıl" əfsanəsinə də münasibət bildirir. Həmin əfsanədə qadının xan olduğu möcüzəli Samiram şəhərindən danışılır. Etnoqraf L.Tolstova həmin əfsanəni Assuriya çarçası Şammuramatın adı ilə bağlamaqla yanaşı, qeyd edir ki, bu əfsanə həm də Van gölü ərazisində yaşayan ermənilərdə geniş yayılmışdır. Müəllif həmçinin həmin abidənin bir sıra motivlərinin "Qırx qız", "Nart", və oğuz eposu ""KDQ"la olan əlaqələrini özündə əks etdirdiyini göstərir. N.Tağısoy epik əsərlər arasında əlaqələrini olduğunu qəbul etsə də, haqlı olaraq "Qırx qız" eposunun onunla heç bir qohumluq əlaqəsi olmayan erməni əfsanələri ilə yaxınlığın qeyd etməyin inandırıcı olmadığını vurğulayır.

Tədqiqatçının fikrincə, poema ona görə unikaldır ki, burada nəinki türk

batırlarının qəhrəmanlığı, həm də türk qadının -Gülayım, Sərfinaz və digər qadın qəhrəmanların cəsurluğu, qoçaqlığı, igidliyi və s. vəsf olunur. Abidə ona görə fərqli folklor hadisəsidir ki, burada uzaq keçmişdə yaşamış qaraqalpaq amazonkalarının qəhrəmanlığından bəhs olunur.

Tədqiqatçı "Qaraqalpaq şifahi xalq yaradıcılığı" adlı məqaləsində isə qaraqalpaq ailə-məişət poeziyasının özünəməxsusluğu, toy, beşik, uşaq, əmək nəğmələri, həmçinin müsəlmanlığa qədər və müsəlmanlıqdan sonra qaraqalpaqlarda yer almış "həyya", "xoşlasu", "joklau", "heyjar", "betaşar", "bədik", "ramazan" və s. nəğmələr haqqında məlumat verir. Müəllif qaraqalpaq folklorunda mühüm yer tutan, nağıl, atalar sözü və zərb məsəllər, tapmacaları da təhlil süzgəcindən keçirir. Məqalədə həmçinin qaraqalpaq "lakki"ları, onların Azərbaycan "lağlağı"çıları ilə müqayisəsi, Ömirbəyin lətifələri də öz əksini tapır.

Prof. N.Tağısoy "Qaraqalpaq mərasimləri və inancları" məqaləsində göstərir ki, qaraqalpaq mərasim və inanclarında da digər xalqlarda olduğu kimi həyatda yer almış mühüm hadisələrə - təbiət proseslərinə, təbii fəlakətlərə, uşağın doğuluşuna, nikaha girməyə və s. insan həyatında yer alan hallara emosional münasibətlər öz əksini tapmışdır. Bu məqalədə tədqiqatçı qaraqalpaqlarda yurta (alaçıq) ilə bağlı mərasim və inanclardan danışır. Yurta nəinki ailənin və təzə evlənmişlərin ənənəvi yaşadığıları yerdir, həm də mərasimlərin, əyləncələrin, bayramların keçirildiyi məkan kimi dəyərləndirilir.

Müəllifin fikrincə, yurtanın kəndarı ilə bağlı qədim dini mərasim və inanclar əcdadların ayaqlarına gedib çıxır. Qaraqalpaqlarda heç zaman kandara ayaq qoymaq, yaxud üstündə oturmağa imkan verilməzdi. Bu bədbəxtlik gətirə bilərdi. Kandar ayinini azərbaycanlılar, sibir türkləri, xakaslar və s.-də də görmək mümkündür. Gələcək er evinə ayaq basan gəlin, qadın hər dəfə uşaq gətirdikdən sonra mütləq kandara baş əyməli, alnını kandara vurmali, qoymalı, sonra sağ ayağı ilə kandardan içəri daxil olmalı idi. Kandar üstündə görüşmək ona görə qadağan olunurdu ki, belə görüş zamanı insanın bir ayağı yurtda olurdusa, o biri məzarda ola bilərdi. Əcdad ayinlərini əks etdirən formaldan biri təzə dünyaya gəlmiş uşağın ciftinin yurtanın kəndarının altında qazılıb basılmasıdır, bununla da onlar uşaqların həyatını qorumağa can atırdılar.

Ocaqla mərasim və inanclar qaraqalpaqlarda da xüsusi yer tutur. Ocağın külünü tapdalamaq, onu hara gəldi atmaq olmazdı. Ocaq külü uşaqların və digər insanların müalicəsində magik, əfsun vasitəsi kimi nəzərdən keçirildi. Müəllif belə bir nəticəyə gəlir ki, mərasim və inanclar xalqın dünyabaxışının və həyatının öyrənilməsində, qaraqalpaqların tarixi inkişafının daha erkən mərhələlərində mövcud olan dünyanı qavrayış tərzini və s. özündə əks etdirməkdədir.

(ardı 16-cı səhifədə)

Məhəmməd MƏMMƏDOV,
BDU-nun Azərbaycan
şifahi xalq ədəbiyyatı
kafedrasının dosenti,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

TÜRKÜ TÜRKƏ TANITDIRAN KİTAB

(əvvəli 14-cü səhifədə)

Müəllif "Qaraqalpaq nağılları" adlı məqaləsində qaraqalpaq nağıllarının təsnifatı, seyrli nağılların digər nağıllardan fərqli cəhətləri, "Gülzibə", "Cadugər", "Qızıldaş", "Ögəy ana" və s. nağılların ideya-bədii səciyyəsi haqqında danışır. O, məqalədə həmçinin seyrli nağılların kompozisiya özünəməxsusluğu, obrazlar sistemi, heyvanlar haqqında nağılların bədii tematik özünəməxsusluğu, başlıca xüsusiyyətləri və s. haqqında da məlumat verir. Məqalədə tədqiqatçı tərəfindən sosial-məişət nağıllarının ideya istiqaməti, bədii səciyyəsi "Məsləhət", "İtaətkar oğul", "Üç qardaş", "Aldar Kosa", "Dörd Abdulla" və s. nağıllar əsasında geniş təhlil süzgəcindən keçirilir.

N.Tağısoyun "XVIII-XIX əsrlər qaraqalpaq ədəbiyyatı" adlı məqaləsində qaraqalpaq ədəbiyyatının bir çox nümayəndələri, o cümlədən, Jien Jirau, Günxoca, Hacınıyaz, Berdağın yaradıcılığı hərtərəfli araşdırılır. Məqalədə həmçinin Hacınıyazın "Ölkəm var", "Ax, Dəriyxa", "Bu şəhər", "Kədər", Berdağın "Dövrən", "Mənim həyatım", "Vergi", "Axmaq paşa" nağıl-poeması və s. haqqında ətraflı məlumat verilir. Məqalədə göstərilir ki, H.Arif Berdağ əsərlərinin tərcüməçisi kimi Azərbaycan oxucusuna onu əsil xalq şairi kimi tanıtmacağı bacarır. Müəllif Berdağ yaradıcılığını Xəstə Qasım, Dədə Ələsgər, Aşıq Alı yaradıcılığı ilə müqayisə edir. Tədqiqatçı Berdağ dəst-xəttinin qaraqalpaq poeziyasının inkişafına təsiri məsələsini də diqqətdən kənarda qoymur. Müəllif XIX əsr aşıq ədəbiyyatından danışarkən "Qərib aşıq", "Aşıq Nəcəb", "Sayatxan Həmra", "Hürliqa-Həmra", "Əhməd-Yusif", "Yunis pəri", "Göroğlu" və s. dastanların qaraqalpaq baksı və jiraularının repertuarında görkəmli yer tutduğunu vurğulayır.

N.Tağısoyun "Qaraqalpaq ədəbiyyatı" dərsliyində qaraqalpaq nəsrinin təşəkkülü, formalaşması və inkişafı da geniş təhlil olunur. XX əsrin 50-ci illərində qaraqalpaq ədəbiyyatında roman janrının yaranması A.Begimovun "Birinci addım", "Balıqçı qızı", T.Yelmanovun "Keçmiş dövrlərdə", S.Məcədovun "Suyın və Sara" romanlarına istinadən öyrənilir. Müəllif T.Kaipbergenovun "Sağ ol, müəllim", "Buz damcı" əsərlərinin 60-70-ci illər qaraqalpaq nəsrinin mühüm hadisəsi kimi qiymətləndirir, yazıçının mənəvi-əxlaqi dəyərlərə münasibətini açıqlayır. Müəllif qeyd edir ki, T.Kaipbergenovun əsərlərində tarixi həqiqətlə bədii həqiqətin çulğalaşması "Qaraqalpaqnamə" roman-essesi və "Qaraqalpaqlar haqqında dastan" əsərlərində özünü bariz şəkildə göstərir. "Qaraqalpaqlar haqqında dastan" əsərində yazıçı qaraqalpaqların tarixi konsepsiyasının elə mühüm səhifələrini və dönəmlərini yaradır ki, burada xalq daim öz keçmişinin, indisinin və gələcəyinin axtarışında olur. T.Kaipbergenovun trilogiyasının başlıca xüsusiyyəti qaraqalpaqların birləşməsini şərtləndirən fikrin zəruriliyidir. Müəllif həmçinin T.Kaipbergenovun əsərlərinin digər dillərə tərcüməsi haqqında da məlumat verir. Müəllif "Qaraqalpaqnamə"də türk xalqlarının dil ümumiliyinin, etnogenezinin, mədəniyyətinin birliyi ideyası olduğunu xüsusi vurğulayır. T.Kaipbergenovun "Sonuncu döyüş", "Qaraqalpaq qızı" romanlarının əsas mövzusu, ideya bədii xüsusiyyətləri "Qaraqalpaqlar haqqında dastan" trilogiyasının xalqın həyatındakı tarixi mərhələlərin mühüm mənzərələrini açmağa kömək edir.

Fikrimizcə, qaraqalpaq ədəbiyyatına həsr olunub sırf elmi üslubda yazılmış bu kitab son dövrlər cəmiyyətimizdə bəzən rast gəldiyimiz kəmiyyət xatirinə yazılmış bir əsər deyildir. Bu əsər Azərbaycanda qaraqalpaqların folkloru, etnoqrafiyası, klassik və müasir ədəbiyyatının öyrənilməsinə maraq oyadacaq sanballı bir qaynaqdır. Nizami Tağısoy bu əsəri ilə ömrünü türkçülük və turançılıq fəaliyyətinə həsr edən Əli bəy Hüseynzadə ideyalarının davamçısı kimi çıxış edir. Mən müəllifi belə bir gözəl kitabı ərsəyə gətirməsi münasibətilə təbrik edir və ingilis riyaziyyatçısı İssak Barrounün sözləri ilə fikrimi tamamlamaq istəyirəm: "Yaxşı kitabları bu gün oxuyun, sabah vaxtınız olmaya bilər". Prof. N.Tağısoyun "Qaraqalpaq ədəbiyyatı" kitabı da məhz bu gün oxunmağa layiq olan yaxşı kitablardan biridir.